

REITANS 'DET UBEVIDSTE' - EN KOMMENTAR

Jean-Christian Delay

Sidste år udgav *Psyke & Logos* et temanummer om det ubevidste. Senere kommenterede Rolf Reitan nummeret i artiklen »Om 'det ubevidste' i Danmark« (Reitan 1992). Denne artikel har Ole Andkjær Olsen nu spurgt mig, om jeg ville kommentere i min egenskab af forfatter til en af temanummerets artikler, »Det ubevidste i psykoanalysen« (Delay 1992). Det vil jeg gerne.

Der er en særlig verve i den læsning, Reitan lægger frem i sin artikel. Han evner at trække læseren med sig i sin overflyvning af, og punktvis neddykning i, en række forskellige tilgange til det ubevidste. Men netop det forhold, at temanummeret er en så sammensat publikation, gør opgaven vanskelig, hvis kommentaren skal undgå at få karakter af spredt fægtning. At Reitan alligevel er gået i lag med opgaven kan kun komme den læser, der forstår at værdsætte opgavens indbyggede vanskeligheder, til gode.

Det er ikke min hensigt at gøre kunsten efter her. I stedet ønsker jeg at begrænse mig til at påpege, hvordan Reitans læsning af navnlig min artikel indebærer en opfattelse af psykoanalyse, som afviger væsentligt fra den opfattelse, min artikel forsøger at formidle. For at en eventuel debat om de mange detailspørgsmål, Reitan rejser i sin artikel, kan have konsistens, må denne opfattelsesforskel ekspliciteres.

Der kan formuleres fire grundlæggende forskellige positioner, ud fra hvilke man kan kommentere en tekst.

Den første er at foregive at vide klar besked om en given problemstilling og uden tøven præsentere sagens påstået rette sammenhæng. Det er en fræk, men udbredt måde at gå frem på.

En anden mulighed er at give sig hen til en hysterisk beundring for, eller kritik af, den andens forsøg på at knytte sig til det symbolske (hysterikerens tilbøjelighed til at imaginarisere det symbolske).

En tekst kan også sættes under den akademiske videnspositions lup. Målet her er *ikke* at have svarene parat, men at udpege et objekt for den andens viden. Indenfor denne tilgang skal spørgsmålene medvirke til mere præcist at definere et givet vidensfeltets grænser.

Den fjerde måde består i at forsøge at spørge til »noget« i en tekst, som driver denne og læseren frem. Dette »noget« er hverken et spørgsmål eller et svar, men udgør en operativ mangel i teksten.

Ingen af disse positioner er i og for sig »forkerte«, eller behøver at udelukke hinanden, men de trækker forskellige etiske konsekvenser med sig, konsekvenser, der igen fordrer et valg i retning af at forsøge at lade en

af tilgangsformerne dominere. Ikke at vælge er selvfølgelig også et valg ... helt overladt til det ubevidste.

Reitans tekst er udtryk for et positionsvalg, som vi ikke skal analysere nærmere her. Det, der til gengæld skal opholde os, er valgets konsekvenser for hans læsning af min artikel. Lad os straks citere hans tre første sætninger om min tekst: »Jean-Christian Delays artikel er en velskrevet mini-indføring i Lacans tænkning, let koloreret af Françoise Dolto's nyttige overvejelser om forældrenes symboligene kastrationsgivende opgave i relation til barnet. Desværre standser den hver gang det brænder på, og hvor det kunne blive spændende. Der er intet opsigtsvækkende eller særligt informativt i ideen om det ubevidstes subversive funktion (med vitsen som eksempel)« (s. 482).

Min teksts indhold er valgt med lige så megen omhu som dens form. Da jeg skrev den, forsøgte jeg at sammenflette to tilgange til den analytiske erfaring: En pædagogisk og en analytisk.

Den pædagogiske tilgang skulle udformes som en klar og forståelig lynindføring i Lacans læsning af Freud, gerne således at læseren blev ført frem til enkelte udvalgte brændpunkter i den psykoanalytiske teori og praksis. Det var en slags gave til den uindviede læser, men også en stillingtagen i forhold til den mere garvede. Igennem de mange år, jeg har pendlet mellem Paris og København i analytisk øjemed, har jeg måttet konstatere, hvor forskelligt Freud og navnlig Lacan (men også Laplanche) forstås i de to byer. I den sammenhæng har jeg følt det påtrængende at kridte banen tydeligt op. Ikke for at tale på analysens, Paris' eller Københavns vegne som sådan, men for at markere, hvad jeg mener en korrekt forståelse af psykoanalysen indebærer.

Pædagogiske eller universitære forklaringer kan være måder at tilnærme sig den analytiske erfaring på, men kan aldrig i sig selv udgøre dens kerne. Derfor skulle de nævnte tiltag placeres i forhold til formuleringer, der formidlede, hvor og hvordan psykoanalysens objekt ligger hinsides sådanne tiltag. Det er i dette lys, at vitserne og bemærkningerne om forskellen mellem viden og sandhed skal opfattes. Ligeså en sætning som »Herefter er barnet, og senere den voksne, henvist til at bede om noget, der kun eksisterer i sproget, som både årsag og mål for begæret«, som Reitan finder mere forvirrende end oplysende, men som ikke desto mindre er afgørende for en begribelse af Lacans lære. Hvad er i øvrigt specielt forvirrende ved tanken om, at en spaltning genererer en bevægelse, der går i retning af at forsøge at ophæve selvsamme spaltning?

Disse og andre bemærkninger skal medvirke til at give læseren en fornemmelse af, hvordan analytikerens diskurs bliver operativ uden at udpense denne i forklaringer, som Reitan i en note ellers mener jeg burde have gjort (note 25, s. 495-6).

Enten har Reitan overset denne dimension i min artikel, eller også har han valgt at overhøre den. I begge tilfælde har det skæbnesvangre konsekvenser for hans læsning. Således reducerer Reitan ikke kun én af artiklens

hovedpointer, men artiklens underliggende struktur til »den gamle travet om 'en forskel mellem universitær og psykoanalytisk viden'« (s. 495). Som sagt synes han, at jeg i stedet burde have indviet læseren i Lacans ideer om de fire diskurser.

Læseren må for min skyld gerne indvies i Lacans teori om de fire diskurser. Jeg har selv gjort det, på dansk endda, i en trefløjet klinisk artikel udgivet i tidsskriftet *Matrix* (Delay 1988, 1989, 1990). Og de fire positioner, jeg definerer i starten af nærværende tekst, udspringer også af Lacans fire diskurser. Men jeg må understrege, at en sådan udpensling ikke var mit ærinde med artiklen om det ubevidste og heller ikke nødvendig for dens forståelse, snarere tværtimod. Reitans ønske bliver nemlig let til et ønske om, at jeg skal erstatte dele af min artikel, der forsøger at levendegøre den analytiske diskurs i nuet, med en universitær forklaring på en teori om fire diskurser, som blev formuleret for 23 år siden. Er det virkelig mig, der her er antikveret, som Reitan påstår det (s. 495)? Jeg kan dårligt nok selv finde et bedre eksempel på forskellen mellem den universitære diskurs og den analytiske diskurs end det, Reitan her viser os.

Reitan forklejner således forskellen mellem det universitære og det analytiske med den konsekvens, at en række af mine formuleringer, således frataget deres analytiske sammenhæng, bliver moraliserende i hans øren. Ikke nok med det, min artikel som helhed bliver inoperativ for ham. Et eksempel er afsnittet om »det traumatiserede og spaltede subjekt«, hvor Reitan synes, at det for alvor brænder på, hvorved han vel mener, at jeg kommer ind på nogle spændende problemstillinger uden at gøre tilstrækkeligt ud af at uddybe dem. Jeg tager da også hans spørgsmål som en opfordring til at gå videre. Men spørgsmålenes udformning siger mig, at den bedste måde foreløbig at gå videre på er at understrege, hvad der faktisk allerede står skrevet sort på hvidt i artiklen.

Reitan er i vildrede m.h.t., hvilken form for spaltning jeg mest taler om, når jeg taler om det ubevidste subjekt. Og dog er min artikel fuld af vendinger og argumenter om netop dette spørgsmål. Det er rigtigt, at nogle er indirekte og flertydige, men det er i overensstemmelse med den tematik om det ubevidstes subversivitet, som jeg præsenterer straks i artiklens indledning. Også dét fejler Reitan af bordet med betegnelsen [hverken] »opsigtsvækkende eller særligt informativ« (s. 482). Man kunne foranlediges til at tro, at mine overvejelser er alt for gammelkendte og elementære for Reitan, men de vanskeligheder, han har med at følge afsnittet om det traumatiserede og spaltede subjekt, tyder nærmere på, at (denne del af) psykoanalysen er forblevet *lettre morte* for ham. Misforståelsen burde heller ikke skyldes uklarhed, da der også findes sætninger og afsnit i min artikel, hvor problematikken skæres ud i pap: »umuligheden af at undgå spaltningen mellem kroppen og talen« (s. 80), »Det ubevidstes seksuelt-sproglige dimension etableres på basis af forskellen mellem behov og begær, som igen bundet i, at det er menneskets lod at tale« (s. 77) – o.m.a.

Hvis Reitan havde accepteret disse præmisser til forståelse af min artikel, ville han heller ikke havde tilladt sig en sætning som: »Det er selvfølgelig fint, hvis psykologer så småt kan acceptere det ubevidstes begreb, og det er iøvrigt ikke på forhånd givet, at deres accept behøver være dårligere end psykoanalytikerens (jfr. Delay), blot det er *det ubevidstes* begreb, der accepteres« (s. 491).

Min kritik af psykoanalytikere, placeret som den er i min artikel (s. 75), kan ikke tages til indtægt for den tankegang, Reitan her giver udtryk for. Psykologer såvel som læger er lige så dårligt udrustede til at begive sig ind på det psykoanalytiske felt i dag, som de var på Freuds tid (jfr. Freuds forelæsninger). Deres uddannelse sætter sig stadig imod tanken om det ubevidste, som jeg har beskrevet det (jeg taler i øvrigt af erfaring), og en accept af begrebet rækker ikke. Om noget, så gik min kritik af psykoanalytikere først fremmest på de analytikere, der lader sig aflede af deres psykolog-, læge- og andre uddannelser og lader den analytiske diskurs lide skibbrud over for de diskurser, som hærger det socio-politiske rum.

Noget andet er, at et menneske for hvem det ubevidste er operativt i sit lyttende og talende forhold til andre og til sig selv, allerede er en slags analytiker, uanset hvad det så ellers er, in casu psykolog (Delay 1991).

BIBLIOGRAFI

- DELAY, J.-C. (1988, 1989, 1990): »Kropsbilleder og kastrationer i det psykoanalytiske arbejde«, IN: *Matrix*, 1988; 4, 22-48; 1989; 2, 34-67; 1990; 2, 2-35.
- DELAY, J.-C. (1991): »Psykoterapi og psykoterapiuddannelse«, IN: *Ugeskrift for Læger*, 1991, 153, 1890-1893.
- DELAY, J.-C. (1992): »Det ubevidste i psykoanalysen«, IN: *Psyke & Logos*, 1992, 13, 73-86.
- REITAN, R. (1992): »Om 'det ubevidste' i Danmark«, IN: *Psyke & Logos*, 1992, 13, 472-496.